

ZPRÁVY KVM

(ZPRÁVY SLUKO) Olomouc

VYDÁVÁ

KRAJSKÉ VLASTIVĚDNÉ MUSEUM V OLOMOUCI

Listopad - Prosinec 1957

Číslo 75

DISKUSE O EXPOSICÍCH KVM V OLOMOUCI

Dne 24. listopadu 1957 byly otevřeny první části našich exposic v hlavní budově na nám. Republiky č. 6. Tím je dán počátek nového působení našeho ústavu.

Abychom si ověřili náš dosavadní postup v práci a získali kritické připomínky, které by odhalily nedostatky a pomohly nám v dalších letech pracovat ještě úspěšněji, pozvali jsme si musejní pracovníky k veřejné diskusi, která se konala 14. prosince 1957.

Jednání zahájil ředitel KVM krátkým proslovem, v němž vylíčil, jak se při budování exposic postupovalo od projednávání obsahu exposic k ideovému plánu, thematické struktuře (dr. Vl. Jochman), jejímu schválení po projednání v širší poradě za účasti zástupců odboru museí MŠK, odboru kultury R. KNV, Kabinetu pro musejní a vlastivědnou práci, zástupců krajských museí, Svazu českých museí i odborných expertů z VŠP v Olomouci a pracovníků z KVM. Dalším stupněm bylo sestavení thematických plánů exposice oddělení feudalismu (V. Burian), z oddělení kapitalismu období buržoasní republiky a okupace (prom. hist. Vl. Lesák) a historie výstavby socialismu (dr. Vl. Jochman). Na základě těchto prací byla provedena kolektivem architektů (Ing. V. Capoušek, V. Hank, Ing. Zd. Hynek) projektová dokumentace a podle ní zadán do výroby speciální instalační nábytek (n. p. Továrny na varhany v Krnově, Chránivé družstvo v Račicích, Družstvo dřevozpracující v Bruntále, Dům výstavních služeb v Praze). Výstavnickou a aranžérskou práci včetně výroby nápisů a modelů převzal Dům výstavních služeb v Praze. Fotografickou dokumentaci provedl ústavní fotograf Jaroslav Jurýšek, speciální grafické práce a kopie nej důležitějších listin a tisků provedla z větší části ústavní výtvarnice Božena Hubáčková. Některé další práce zadány různým expertům na smlouvu o dílo. Z řady spolupracovníků je třeba dále uvést dr. Fr. Spurného ze Státního archivu v Janovicích, J. Bistřického ze St. archivu v Olomouci. Hospodářsky budování exposice bylo zajištěno jednak z prostředků KNV, jednak mimořádným příspěvkem Ministerstva školství a kultury.

Ředitel dále přečetl seznam pozvaných k tomuto veřejnému projednávání a konstatoval s politováním, že se tohoto jednání zúčastňuje jen malá část. Přítomní jsou: prom. hist. V. Brabec z Gottwaldova musea v Praze, dr. V. Cekota z KVM v Gottwaldově, arch. J. Vaček z DVS, architekti Ing. V. Capoušek, V. Hank a Ing. Zd. Hynek, J. Bistřický ze St. archivu v Olomouci, zástupci OVM z Litvle prof. K. Sedláček, z Přerova F. J. Čech, z Prostějova prom. hist. V. Novák a pracovníci KVM z Olomouce.

Na závěr svého projevu sdělil dr. Kanyz a účel této diskuse: Zhodnotit výsledky

budování expozic KVM po stránce museologické, a tu zodpovědět především tyto otázky:

1. Jak vystihují expozice daná témata po stránce obsahové.
2. Jak jsou témata předvedena musejními prostředky.
3. Jak je provedena práce po stránce výstavnické (nábytek, rozvržení a využití výstavních prostor, vyřešení panelů, vitrin, osvětlení, písmo, grafický a jiný pomocný materiál, jak jsou tyto prostředky sepyaty pro dosažení výsledného záměru expozice).
4. Jaký předpoklad skýtají expozice pro vědecko-osvětové využití.

Nato vyzval ředitel přítomné k prohlídce expozic a požádal je, aby jak prohlídce, tak diskusi věnovali kritickou pozornost. Po podrobné prohlídce, během níž se věcně diskutovalo, shromáždili se přítomní k podrobnému projednání daných otázek.

Uvádíme zde některé z odpovědí na dané otázky, předložené v naší diskusi, protože máme za to, že mohou zajímat naše čtenáře, zejména ty, kteří naše expozice navštíví. Zejména pro musejní pracovníky vidíme prospěšnost zveřejňování kritických připomínek. V příštím čísle Zpráv KVM přineseme o našich expozicích delší článek s několika obrázky.

Na otázku, jak expozice vystihují daná témata po stránce obsahové, odpověděli:

J. Bistřický: Znáám jako archivář dějiny Olomouckého kraje a prohlašuji, že obsah expozice období feudalismu je správným obrazem politických, hospodářských a kulturních dějin. U oddílu 1918-1945 chápu, že jde o provisorní řešení. Při definitivním zpracování jistě bude předvedena plnost života, nikoli jen politický vývoj. Je třeba však i v něm ukázat právě v Olomouckém kraji úlohu církve a její vliv prostřednictvím různých organizací na konservativnost vesnice a na reakční kulturní politiku období I. republiky.

Dr. V. Cekota: souhlasí s J. Bistřickým pokud jde o feudalismus. I jemu v období I. republiky chybí ve vyjádření obsahu komplexní obraz života, zejména zachycení situace průmyslu a zemědělství. V expozici výstavby socialismu, podle Cekotova mínění, neměla být historicko politická část odtržena od ostatního života. Postrádá tu hlubší zachycení rozvoje průmyslu, zemědělství a kultury. Je seznámen s tím, že v celkové expozici období budování socialismu v olomouckém museu se počítá se zvláštními oddíly průmyslu, zemědělství a kultury, má však za to, že by bylo lepší předvést komplexní obraz života tohoto období, jak tomu bude u všech historických oddělení.

Prom. hist. V. Brabec: souhlasí s dr. Cekotou. Za přednost období I. republiky považuje jasnou politickou linii. K olomoucké koncepci oddělení výstavby socialismu připomíná, že je to zajímavý a průkopnický pokus. Soudí však, že připomínku dra. Cekoty o komplexním řešení je třeba vzít vážně. V této expozici by bylo třeba zmenšit počet obecných a zvýšit počet krajových materiálů. Tu na př. na krajovém materiálu ukázat i na zrádnou úlohu hierarchie (biskup Zela a ostatní). Vidí, že by expozice neměla probírat tak detailně politický vývoj od jednoho sjezdu KSČ k druhému, ale postupovat ve větších celcích, jako jsou dvouletka, první pětiletka, období mezi oběma pětiletkami atd. Tím by expozice nabyla na větší zajímavosti a vyřešily by se i výtvarnický lépe důležité dominanty pro jednotlivé části.

Na otázku, jak je obsah vyjádřen musejními prostředky, odpověděl

J. Bistřický, že období feudalismu je velmi dobře znázorněno všemi možnými musejními prostředky, především bohatým a typickým materiálem. Pomocných prostředků je využito střídavě a správně.

Dr. Cekota: Souhlasí s J. Bistřickým. Doporučoval by však, aby pomocné mapky nebyly stejné velikosti, ale aby politická důležitost předváděného tématu na nich byla zdůrazněna i větším rozměrem mapek.

V období I. republiky a okupace v první části (období buržoasní republiky) je málo hmotných dokladů, ale většina materiálů plochých, hlavně ve fotokopiích. Období oku-

pace je zvýrazněno hmotnými i jinými plnohodnotnými exponáty daleko výrazněji. Období historie výstavby socialismu má také mnoho fotokopii. Jinak je tu mnoho materiálu trojrozměrného, až neúměrně veliké množství maket a modelů.

Prom. hist. V. Brabec vidí správnost vyjádření musejními prostředky v období feudalismu, v období výstavby socialismu se mu zdá také, že je tu příliš mnoho modelů na malém prostoru. Pro období feudalismu by doporučoval uvést i kresby oseckého originálu, podle něhož jsou vyrobeny figurky, znázorňující dělníky při polních pracích. Textová stránka se zde netlačí do popředí a texty jsou dobře voleny. Doporučuje však, aby citáty neměly obecnou povahu, ale aby byly vybírány a jich užíváno jen tehdy, když osvětlují daný krajo-
vý problém.

Na otázku, jak jsou expozice vybudovány po stránce výstavnické, odpovídá:

Dr V. Cékota, že nástěnné vitriny mají příliš mnoho dřeva, takže řazení těchto panelových vitrin vedle sebe působí místy těžkým dojmem. Doporučuje, aby listinný a fotografický materiál byl připevněn přímo na panely pod sklo.

arch. H a n k tuto věc vysvětluje tím, že je třeba pro silnější sklo mít i silnější rám. Tato situace vede i k tomu, aby nástěnná vitrina byla i unitně prokomponována jako celek a užito v ní i drobných hmotných exponátů, což se zdařilo v oddělení feudalismu, částečně i v oddělení socialismu.

prom. hist. V. Brabec: V prokomponování celků vidí úspěšné řešení v expozici feudalismu. V dalších odděleních jsou expozice výtvarně vedeny v jedné rovině bez zřetelných dominant. Dalo by se jich dosáhnout seskupováním obsahu ve větší celky, jak o tom byla řeč při poukazu na obsah (osvobození, dvouletka, první pětiletka atd.).

Ing arch. Z d. H y n e k je si vědom toho, že z materiálu v daném prostoru je třeba v uměleckém ztvárnění vyvést takové dílo, které podtrhne záměr, účel expozice. Podle jeho mínění omezil by vybraný materiál na menší počet exponátů. Při nutnosti však postihnouti dobře obsah, dochází ke kompromisnímu řešení.

Arch. V. H a n k dává v úvahu, zdali by při výtvarném řešení při řazení materiálu na př. v období socialismu nemělo být postupováno metodou komparativních kontrastů (na př. bydlení dělníka za kapitalismu a nyní).

V. B u r i a n namítá, že metody kontrastu by mohlo být využito jen v téměř historickém období, komparace je jasná tomu, kdo projde jednotlivé historické expozice, které na sebe navazují.

Prom. hist. V. Brabec: Expozice mají vychovávat návštěvníka nejen po stránce politické, ale i estetické. Doznává, že se to nejlépe podařilo v expozici feudalismu.

Prom. hist. V. N o v á k doporučuje vnitřní osvětlení některých vitrin.

Arch. H a n k doporučuje u textů zavádět všude písmo nikoli psané, ale tištěné jednak pro jeho větší zřetelnost, jednak pro menší finanční náklad.

Na otázku poslední, jaký je předpoklad pro využití těchto expozic k vědecko-osvětové práci, shodli se přítomní na tom, že správný postup příprav a provedení prací dává dobré možnosti k osvětovému využití těchto expozic. Pro větší účinnost se však doporučuje vykladačská služba pro období 1918-1945 a pro období výstavby socialismu.

*

Uvedli jsme v tomto článku hlavní myšlenky z diskuse, která i s prohlídkou zabrala téměř 5 hodin. Nepochybujeme, že další promyšlení uvedených myšlenek velmi prospěje musejní práci.

Zapsal J. K a n y z a

Další nález trilobita r. *Harpes* GOLDFUSS, 1839 v hornobenešovském devonu



Harpes sp. indet., neúplný otisk hlavy z Horního Benešova. Paleont. odd. krajského musea v Olomouci, inv. č. 2.230.

z ostré hranice mezi lemem a obvalem, jakož i z celkového tvaru glabely, jež se nazad nerozšiřuje. Lze se domnívat, že i tento zbytek náleží již dříve popsanému druhu *H. neogracilis*, což však nelze pro špatné zachování kusu plně potvrdit. Velikost hlavy (bez lemu): délka 14 mm, transvers. šířka 21 mm, délka glabely 8,2 mm, její šířka 3,9 mm. Místo nálezu: halda Nové Jámy I v Horním Benešově.

Vladimír Strnad

O prvním nálezu trilobita druhu *Harpes neogracilis* R. et E. RICHTER, 1924, v hornobenešovském devonu jsme přinesli v těchto Zprávách předběžné oznámení v září 1956 (Zprávy KMO č. 64, str. 104-105, 1 obr.), při čemž byl nález zhodnocen v pojednání o trilobitech z devonu od Horního Benešova (Sborník ÚÚG XXIII - část paleontologická, v tisku). Další nález byl učiněn náhodně při preparaci nasbíraného materiálu v pracovnách našeho ústavu. Na rozdíl od prvního kusu je další exemplář r. *Harpes* zachován v tmavém až černém, silně bituminosním vápenci s četnými drobnými úlomky krinoidů, který přímo na tomto vzorku přechází v jílovité břidlice trilobitové (jejich charakteristiku podali V. STRNAD - V. KALABIS, 1954). Trilobit leží patrně v odpovídající poloze na této vápencové vrstvě, do níž je částečně zabořen a přikryt jílovitou břidlicí. Přesto, že tentokrát je celý zbytek zachován plasticky, nelze jej bohužel pro značnou neúplnost zařadit druhově, i když některé ze znaků poukazují na jeho příslušnost ke skupině druhu *Harpes transiens* BARRANDE, 1872, kterou stanovili R. et E. RICHTEROVI, 1926.

Nález představuje - jak je z obrázku patrné - neúplný otisk (s částečným protiotiskem) celé hlavy, při čemž pravá přední část lemu schází. Stopy po perforaci jsou patrné jen místně. Do skupiny *H. transiens* lze nález řadit již podle tvaru lemu, poměrně vysoko položených očí, které jsou téměř ve výši čela,

Zakladatel „Záhorské kroniky“

(Vzpomínka ke 100. výročí narozenin dr Fr. Přikryla)

Netušil ten dobrý muž, že právě v den stoletých jeho narozenin se bude zabývat prvním ročníkem jeho „Záhorské kroniky“ švédský slavista v dalekém Lundu, aby nad záhorskými pohádkami promýšlel znovu migrační teorii o vzniku a šíření lidové slovesnosti. A přece je tomu tak...

Vzpomínali jsme i my v našem národopisném kroužku na Františka Přikryla, rodáka z Vlčnova (nar. 6. září 1857), který po studiích v Kyjově i v Uh. Brodě přešel do Olomouce na učitelský ústav, kde r. 1878 maturoval. Tehdy ještě nevěděl, že v téže době studuje v Olomouci Josef Klvaňa, kořeny svými Záhorák, člověk z toho

Záhoří, které se právě Příkrylovi stalo druhým domovem, když se dostal do Soběchleb. S Klvaňou, který byl tehdy na Slovanském gymnasiu v Olomouci, Příkryl nepřišel do styku, poznali se až r. 1893, když dr. Frant. Příkryl připravoval v Dřevohosticích národopisnou výstavu, již právě Klvaňa natrvalo zachytil v množství fotografických snímků.

Příkryl však na Záhoří nepřišel jako učitel, ale jako kaplan. Blížící se cyrilometodějské milénium a encyklika Lva XIII. „Grande munus“ (1880) na něj tak působily, že po učitelování v Osvětimanech a v Uhřicích u Slavkova vstoupil r. 1881 na olomoucké bohosloveské učiliště, kde je vysvěcen v červnu r. 1885. Za těchto studií se dostal do styku s olomouckou vlasteneckou družinou, stává se aktivním členem Vlasteneckého spolku musejního a za vlivu strýce, arcibiskupského revírníka Matzenauera a dr. Wankla oddává se záhy a nadšeně archeologii a národopisu. Tyto záliby jej neopustily až do jeho smrti 4. prosince 1939 v Drahotuších.

Na Záhoří přešel po dvouletém působení ve Vel. Karlovicích, a tu, v Soběchlebě, v letech 1887 až 1901 a pak v Týně u Lipníka nad Bečvou až do r. 1912, rozvíjí svou hlavní národopisnou a archeologickou činnost.

Jak archeologie tak národopis byly u Příkryla podloženy fantastickými názory. Je až s podivem, že tento jistě nadaný člověk, který psal v 8 a četl v 15 jazycích, ustrnul na romantickém názoru o autochtonnosti Slovanstva, jak to v něm zakotvilo romantické prostředí olomoucké vlastenecké družiny a studium KOLLÁROVY „*Staroitalie Slavjanské*“ (1853) a dílo Al. V. ŠEMBERY „*Západní Slované v pravěku*“ (1868), hledající Slovary až na březích Rýna a považující za Slovary i Suevy římských a řeckých historiků. To byl základní materiál, na němž se vzdělával. Prostřednictvím spisu Ig. J. HANUŠE „*Bájeslovní kalendář slovanský čili pozůstatky pohanskosvátečních obřadů slovanských*“ (1860) byl přiveden k mythologické theorii německého romantika Jacoba GRIMMA (1785–1863) a to vše v něm zformovalo svérázné názory o minulé kultuře našeho lidu i o víře ve slavnou budoucnost Slovanstva, která se v něm posílila ještě četbou památné 4. kapitoly XVI. knihy HERDEROVÝCH *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit* (1777).

To bylo ideové východisko veškeré jeho literární práce, které jej neopustilo až do jeho smrti. Avšak i přes tyto nesprávné a fantastické názory vykonal velký čin: objevil Záhoří pro archeologii a národopis a vytvořil svou „Záhorskou kroniku“ 1891 první vlastivědný časopis v Rakousko-Uhersku.

Když přišel r. 1887 do Soběchleb, byla to dědina odříznutá od světa. Do nejbližšího města Lipníka bylo 12 km a silnice sem nevedla, jen úvozové cesty, z nichž nejhorší byla ze Lhoty do Týna, vedoucí kamenitým korytem potoka Svince a proto muselo být cestou vzhůru využito nejméně trojspřeží. Lid tu našel Příkryl v starobylém zachovávání zděděných názorů a dlouho se s ním nemohl sprátnit. Lidé se toho podivina totiž báli. Když si našetřil pár grošů, najal si několik dělníků a začal s nimi prokopávat mohyly. A co lidí zaráželo bylo to, že jim Příkryl řekl, co asi v které mohyle bude, jak to tam uvnitř bude uspořádáno, jakého druhu nádoby a jak zdobené – to vše jim vyprávěl předem proto, aby je upozornil na velkou opatrnost při výkopech. A tak ho považovali div ne za kouzelníka a starší, zvláště ženy, se mu vůbec vyhýbali.

K bližšímu seznámení došlo na bývalém fojtství v Soběchlebě u starosty Jana Vymětalíka a jeho ženy Marie rozené Záborské, pocházející z Osíčka u Bystřice pod Hostýnem.

Marie Vymětalíková byla žena úžasné paměti. Nic nečetla, ale měla přirozený dar vypravovat pohádky. Zde u Vymětalíků sedával Příkryl mezi mladou chasou i dospělými a zapisoval. A když hovor i zpěv vázly, vždycky pobízel: „Lžete si jak chcete, máte už napřed jenerální absoluci, jenom vykládejte,“ jak mi vyprávěla Barbora Kolářková z Bezuchova, dcera manželů Vymětalíkových ze Soběchleb. A tak zde u Vymětalíků byla zapsána většina z těch 93 pohádek, které čteme v 1. ročníku „Záhorské kroniky“.

Druhé takové středisko měl v přifařené obci Hor. Nětčicích u rolníka Ant. Jančíka († 1896), moudrého Záhoráka, „záhorského pánbička“, bez jehož rady a sou-

hlasu se tehdy nic významného na Záhoří nestalo. Po letech vzpomínal na první návštěvu u Jančíků takto: „Seděl jsem u trnožového stolu pod obrázky svatých. Jančík kouří na loži, radní Antola Pospíšil leží na peci s hlavou do jizby, starý Tomek na lavě u kamen si ohřívá záda, Vaněk od huličky sedí u stola proti mně...“

V takovém prostředí zapisoval dr. Příkryl na Záhoří pohádky, písně, pranostiky, říkadla, zvyky atd.

První záznamy poslal už r. 1889 do „Valašských hlasů“ v Miloticích, jinde byly potíže: ani noviny, ani časopisy nechtěly folkloristiku brát. I rozhodl se, že vlastním nákladem vydá, co nasbíral. A tak se r. 1891 objevil první sešit „Záhorské kroniky“ tiskem Lamberta Klabusaye v Holešově. Malá nažloutlá osmerka má na obálce záhorskou vyšivku (poradil Fr. Kretz) a titul: „Záhorská kronika. Vychází v Soběchlebských jedné měsíčně. Sešit 1. Záhoří po stránce starožitnicko-historické od P. Fr. Příkryla. Cena 10 kr.“

Ale trvalo dlouho, než vyšel sešit druhý, a celý první sborníček jako I. ročník byl dokončen dvanáctým číslem teprve r. 1895.

To starožitnické pojednání zabralo první 2 sešity. Je to neorganické vyprávění o kraji, zprávy o náhodných nálezích i výsledky vlastních vykopávek, staroslovanská fantastika i plané historisování bez dokladů, etymologisování i poučení o hradech, strážních i o způsobu života předků. Na všem leží duch cyrilometodějského milénia, i řecké písmo prý přinesli soluňští bratři na Záhoří a to tu zdomácnělo, černokněžníci záhorských pohádek jsou prý staří slovanští mniši atd.

Tento způsob práce odmítl právem v recenzi těch prvních 2 čísel „Záhorské kroniky“ v ČVSMO roč. IX. (1892) už Vítězslav Houdek. Co je tu však v tomto prvním oddíle prvního sborníku důležité, to je oddíl „Zvyky a obyčeje na Záhoří“ (str. 39–75), které probírá, jak se vyskytují během církevního roku počínaje adventem. Zajímavé jsou zvláště obřadní písně (svatební), velká však škoda, že nejsou zaznamenány melodie. Tato část má význam trvalý pro zachycení zvykoslovného materiálu, zatím co začátek dnes může sloužit jen jako příklad k dějinám onoho zvláštního typu romantického a fantastického slavjanofilství cyrilometodějského založení.

Avšak při tom všem Příkryl nebyl jenom staromilec do minulosti zahleděný. Přál si zejména více technického pokroku a pro Záhoří aspoň silniční spoje.

Závěr té starožitnicko-zvykoslovné části pak končí jako nadšený činný člen vlasteneckého musea slovy:

„Totť účel mých řádkův a snahy vlasteneckého musea olomouckého, pátrati po starožitnostech.“

Kamení ať mluví, když mlčí lidé: nechť mluví tyto drahocenné památky našich dávných předků do duše vlažných či zaslepených soukmenovců.

Podporujme všichni slovem i skutkem vlastenecké museum v Olomouci tuto reprezentaci kulturních snah našeho národa na Moravě, bychom se výsledky jeho obětavé činnosti povznegli k radostnému uvědomění slavné minulosti Moravy!“

Ve slovech zde uvedených nám Příkryl objasnil smysl své práce, kterou konal tak, jak k tomu vybízel ostatní. V té době, kdy vydával další sešitky „Záhorské kroniky“, sbíral, kopal, přednášel, organizoval výstavy, a to vše proto, aby i jeho milované Záhoří bylo důstojně zastoupeno na Československé národopisné výstavě, která se postupně odkládala z r. 1893 na r. 1894, aby byla konečně zahájena r. 1895. Proto Příkryl burcuje záhorské učitelstvo ke sběrům, proto chodí od dědiny k dědině, proto expeduje své sešitky „Záhorské kroniky“ jakmile sežene trochu peněz na vydání dalšího, proto nabádavě hovoří na schůzích v Hustopečích (18. 10. 1892), v Bystřici pod Hostýnem (1. 3. 1893), v Dřevohosticích (11. 3. 1893), v Soběchlebských (19. 3. 1893), v Přerově (5. 7. 1893), proto organizuje i národopisnou výstavku v Lipníku nad Bečvou (11. 9. 1892), kde návštěvníci obdivují nejen skvělé vyšivky a kroje ze Záhoří, ale i pergameny záhorských dvořáků, staré nářadí atd. a všechna ta přípravná práce vrcholí národopisnou výstavou v Dřevohosticích, která byla zahájena 23. července 1893. Ze spisku, který o ní vydal (Záhořáci na slavnosti

a výstavě národopisné v Dřevohosticích dne 23. července 1893, vl. nákl. 1893, tiskem kn. arcib. knih- a kamenotiskárny v Olomouci) doprovázeném Klvaňovými fotografiemi se dovídáme, že zde byl i předseda výboru Československé národopisné výstavy Adolf Šubrt, dále Fr. Bartoš, Josef Klvaňa, poslanci dr. Stránský, Rozkošný, pražský mecenáš a lipenský rodák Jan Neff, ak. malíř Charlemont, pověřený ilustrováním velkého díla „Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild“ atd. Byla to velká přehlídka záhorského národopisu a mnoho z tohoto bohatství bylo odvezeno do Prahy, kde tvoří součást sbírek dnešního Národopisného musea.

I není divu, že dřevohostickým úspěchem, jehož byl Příkryl nejen iniciátorem, ale i uskutečnitelem, dostalo se mu nové posily v práci, v níž je významnou složkou i dokončení prvního sborníku „Záhorské kroniky“ r. 1895. Po té první části starožitnicko-historické následuje povídka „Antúšek z Libosvár“ a pak 93 záhorských pohádek, mezi něž zařazuje i pověsti. Je to první soubor záhorské lidové slovesnosti. Avšak Příkrylovi nebylo jasné, jak zapsané materiály vydávat. Na vědeckou edici neměl dostatek odborného vzdělání, na umělecké podání typu Erbenova nebo Němcové nestačil. Tak postrádají jím přepsané pohádky a pověsti rázovitých obrátů lidové mluvy, myšlenkový rytmus a epickou techniku. I zůstávají jeho záhorské pohádky a pověsti především souhrnem tematického a motivického bohatství záhorské lidové slovesnosti. Při sběrech v dvacátých letech tohoto století jsem zjistil, že Příkryl jimi prodloužil paměť lidu na Záhoř.

Příkryl v dalších ročnících, které redigoval, se dal svést svým romantickým slavjanofilstvím k tomu, že se zabral do pochybných spekulací cyrilometodějské archeologie a obhajování runového písma Slovanů. Teprve v pozdějších letech, když „Záhorskou kroniku“ od r. 1925 začal řídit v Dol. Újezdě Ant. Fröhlich, napsal sem Příkryl několik článků, které mají určitou hodnotu. Jsou to především tyto články: „Dětské hry a říkadla“ (v roč. IV.), „Záhorská svatba“ (roč. IX.), „Jak jsem sbíral pohádky a obyčeje na Záhoří od r. 1888“ a „Zvyky a obyčeje na Záhoří“ (roč. X.) a dále články „Na Záhoří za starodávna“ a „Starodávny ráz záhorské vesnice“ (roč. XI.). Tu zejména ještě dnes zaujme popis stavby a uspořádání domu, způsob patriarchálního života atd. Kdyby byl býval Příkryl zůstal u těchto věcí, byl by nám mohl přinést velmi mnoho cenného materiálu. Vždyť za jeho působení v Soběchlebských Záhořích bylo Záhoří odříznuto ještě od světa a tu byl Příkryl ještě účastným svědkem starobylých forem vesnického života. On však bohužel podlehl fantastickému theoretisování. Byl zcela prosáknut myšlenkami romantického národopisu. Zejména se to ukazuje na jeho interpretaci lidového kalendáře a s ním spojených výročních slavností a obyčejů. Tu především přijal apriorně zkonstruovaný romantický obraz slovanského lidu a pak se ho dovolával a s ním konfrontoval to, co mu propustila jeho estetická censura. Dále tu můžeme sledovat i působení uvedeného spisu Hanušova i grimmovský způsob přecházení od zvyků a obyčejů k bájesloví. I on uznával, že v lidové slovesnosti tkví nejstarší kulturní dějiny národa. Lidovou poesii pak hodnotil s hlediska mythologického: pohádka, obřad, píseň, říkadlo, hra, tanec, to vše jsou zbytky pohanského světa. Křesťanství jen využilo těchto tradic a adaptovalo je po svém spojujíc křesťanské svátky s kultickými slavnostmi a obřady pohanskými. A tak tisícileté soužití s přírodou a její pozorování a pohanská mythologie spolu s církevním kalendářem vytvořily kolektivní tvůrčí činnosti lidu to folkloristické bohatství, nad nímž žasli všichni romantikové a Příkryl s nimi. Oni i on chtěli pak být strážci nár. ducha, toho tvůrce kolektivního národního umění.

Díváme-li se dnes na dílo dr. Fr. Příkryla, vidíme, že je třeba ocenit, že byl průkopníkem: byl prvním, kdo objevil Záhoří pro národopis a podal první nárys tohoto kraje se sumárním zaregistrováním archeologických nálezů, jimiž obohacoval olomoucké vlastenecké museum, byl redaktorem a vydavatelem prvního vlastivědného časopisu v Rakousku-Uhersku, v němž bylo shromážděno postupem let za redakce Fröhlichovy, mnoho vlastivědného materiálu, znamenitě svou organisátorskou a sběratelskou činností obohatil sbírky olomouckého vlasteneckého musea i Národopisného musea

v Praze, zachytil velké motivické bohatství lidové slovesnosti, a podal nám vyličení svérázného života lidu v průběhu celého roku. Ve všem tom jeho přínos je především materiálový. Nedostatek pak v pochybné, nevědecké interpretaci.

Byl člověkem osamoceným právě v rozhodujících letech svého života, v odříznutých tehdy Soběchlebích na chudé kaplance, rostl jen svou oddaností a nadšením bez styků se současnou vědou a jejími půtkami, jež právě v období pozitivismu navždy pohřbily romantické teorie prvních národopisců.

Ale i tak je v počinech Přikrylových hodně kladů, za které vzdáváme v roce stých narozenin poctu tomuto opožděnému ušlechtilému romantiku, nadšenému milovníku Záhoří a jeho lidu.

Jar. K a n y z a

První Kašparův olomoucký vzlet aeroplánem r. 1910

Je kupodivu, že dnes již mnohé ještě ani půl století staré historie zasluhují historických rešerší. Takovou historii má i československé letectví a pardubické krajské museum pietně uctilo památku prvního českého letce Ing. Jana Kašpara (1883-1927) vydáním posmrtné publikace Jiřího PŮCHLA (1934-1957), věnované tomuto pionýru českého letectví jako příspěvek k historii našeho letectví vůbec a pěknou výstavou (1957), jež zasluhuje pochvaly. Zde na str. 9 a v přehledu vzletů Ing. J. Kašpara na str. 17 je uvedeno, že Ing. Kašpar svůj pátý let v roce 1910 podnikl v Olomouci, ale zmínka tato je uvedena bez data a s otazníkem. Jelikož běželo - jak je viděti - o jeden z prvních, takřka historických vzletů Kašparových vůbec, stálo za to nejen tuto pardubickou zmínku datově doplniti, ale vzpomenouti olomouckého prvního vzletu vůbec, jehož půlstoletí bude za tři leta jistě vzpomenuť významněji.

Prehistorie vyjednávání a pozvání Ing. Kašpara do Olomouce není známá, ale stála by také jistě za vypátrání. Již 8. VIII. 1910 oznámil olomoucký *Našinec*, že Ing. Kašpar přibude 21. VIII. do Olomouce na neředínské cvičiště a že přípravy k jeho vzletu jsou v plném proudu. 10. VIII. *Našinec* oznamoval, že několik předních členů olomoucké české společnosti (t. zv. sportsmanů) financuje podnik, že vzlet bude na vojenském cvičišti, které se snad osvědčí, že to bude - budou-li příznivé klimatické podmínky - po 5. hod. odpolední a o veřejnou bezpečnost že je postaráno pojištěním 200.000 korun, při čemž pojistné 250 korun je již zapláceno. 11. VIII. píše *Našinec*, že tento Kašparův vzlet bude vlastně první na Moravě a že *„lze se tudíž těšiti, že bude poskytnuta příležitost zhlédnutí... nejvyšší vynález lidského ducha... mistrně ovládaný českým neohroženým pilotem“*. Téhož dne se počalo s rozesíláním plakátů. 11. VIII. byl také Ing. Kašpar (jak psaly noviny den nato) již po druhé v Olomouci, navštívil neředínské cvičiště a řekl, že neměl nikde tak rozsáhlého komplexu k použití, který půjčilo velitelství I. sboru v Krakově. Ing. Kašpar prý se podle novinových zpráv na olomoucký let těšil. Aeroplány měly býti dopraveny do Olomouce z Proseku u Prahy, kde Kašpar létal 14. a 15. července. 13. VIII. *Našinec* píše, že o premiéru aviatiky renomovaného pilota - (té nezvyklosti nové terminologie!) - na Moravě se jeví velký zájem. Rozloha letiště prý dovolí Ing. Kašparovi odvážnější evoluce než tomu bylo na českých letištích v Pardubicích, v Hradci, v Proseku a v Jaroměř-Josefově. 16. VIII. *Našinec* donesl původní zprávu o pražském vzletu v Proseku, kde prý to bylo toho dne v Praze jako za první jubilejní nebo národopisné výstavy. Rozbil se tam však tehdy spodek letadla, ač Kašparův vzlet možno právem nazvat skvělým českým vítězstvím. Již 17. VIII. *Našinec* připomíná, že tato pražská nehoda nemá naprosto žádný vliv na přípravy olomoucké. Proto Kašpar lakonicky telegrafoval do Olomouce: »Poletím.« Aeroplán přibude do Olomouce a bude vtažen do hangáru, s jehož stavbou se započalo 17. VIII. Komisionální jednání hejtmanství, jemuž byl přítomen i vojenský zástupce, shledalo vše v pořádku. Lístky na letecký den se prodávaly nejen v Olomouci, ale i v Prostějově, v Litovli, v Zábřehu, v Nenakonicích, ale až ve Vyškově. 18. VIII. psal *Našinec* znovu o neoblopnosti a síle vůle Kašparově, které zasluhují obdivu. Lístky se prodávají dále nejen ve Velké Bystřici, ale dokonce i v Uher. Hradišti. Zavčas se upozorňuje, že bude existovat kontrola vstupenek a že budou t. zv. létací komise. Hejtmanství bylo nuceno vydati dokonce

zvláštní řád pro chodce, vozidla a povozy. Organizace se zúčastní bezpečnostní oddíly, hasiči a speciální pořadatelé. Úřední podmínky pro vzlet byly, že se nesmí kouřit, že budou zřízeny záchranné stanice a vzlet od hangáru musí být divergentní. Nato 19. srpna Kašpar přijel do Olomouce automobilem a šedesátirádkový článek píše o velkých přípravách olomouckých, o rozsáhlých bezpečnostních opatřeních atd. a vskutku při jeho čtení máme dojem, že v neděli 21. VIII. to musilo vypadat v Olomouci jako v den přípravy na převrat. 22. VIII. pak referuje Našinec o zdařilém vzletu Ing Kašpara v Olomouci takto: »Na tisíce lidstva sešlo se včera do Olomouce, aby vidělo první vzlet aeroplánem na Moravě v druhém jejím hlavním městě. A touha vidět nejmodernější triumf lidského ducha, člověka podmanivšího si i ovzduší, nebyla zklamána. Za nádherného sprnového večera o půl sedmé hodině vznesl se proslulý už český aviatik Ing Kašpar po velmi zdařilém vzletu do výše 40-60 m nad vojenským cvičištem u Nešetína za radostného vzrušení a jásotu tisícíhlavých zástupů, jejich radost pyšovalo (sic!) vědomí, že český člověk po prvé na Moravě triumfuje v aviatice a dokazuje tak zdatnost naši národní. Šťastně vzletěv, zakroužil Ing. Kašpar v rozsáhlém oblouku nad Topolany a Hněvotinem, aby v druhém týmě směrem vedeném menším obloukem dopadl obratně asi 100 m daleko od harangu (sic!) k zemi, zahrnut bouří pochvaly. Ing Kašpar - dodává pisatel Našince - vzletl sice jindy výše a provedl bravurnější kousky aviatiky, ale obecenstvo bylo tím, co vidělo, úplně spokojeno, ano nadšeno. Zásluha o uspořádání vzletu aeroplánem patří hotelierovi panu Kudlovi, jehož šťastná ruka se opět osvědčila. Účast páci někteří - píše se dále - na dvacet tisíc, jiní na třicet tisíc. Olomouc byla přeplněna lidmi, vozy, koly, automobily. Obecenstvo došlo nejen z okolí, nýbrž i ze vzdálenějších měst. Jak se praví, poletí Ing Kašpar také v Přerově. Zdejší Tagblatt napadá Ing Kašpara, že neprovedl ani jednu třetinu programu, ježto prý bylo umluveno, že obletí letiště třikrát a žádá nepřímo, aby vráceno bylo vstupné. Mähr. Tagblatt dále tvrdí, že let Kašparův trval jen 6 min. 30 sekund a aeroplán že letěl rychlostí 7 km. Skutečný úspěch aviatiky - jak prý tvrdí Tagblatt - třeba čekat až v září, kdy poletí Němec S e e m e r. Faktum však je - končí Našinec - že Ing Kašpar pořadatelsku vyhověl a že Mähr. Tagblatt hledí úspěch jeho co možná nejvíce snížit.« Bylo by záhadno sebrat k této stručné relaci Našince paměti současníků Kašparova vzletu a zejména zachránit obrázky, jsou-li nějaké ještě zachovány. Není pochyby, že i tento olomoucký vzlet patří do řetězce letů tohoto prvního létajícího Čecha, jehož průkopnická práce tvoří základ národního letectví, a to v době, kdy u nás vyšla TRUNEČKOVA práce o vzduchoplavbě (1911) a H a j n ů v překlad HERMUTHOVY aviatické práce (taktéž 1911). Není pochyby, že olomoucká epizoda dlouho žila v mysli předválečné Olomouce - již 25. září létal Kašpar v Prostějově a 2. července příštího roku v Kroměříži - a neobešla se i bez patřičných bouří ve sklenici vody. Tak ještě 23. VIII. se psalo, jak německá radnice žádala naléhavě ministerstvo vnitra, aby český Kašparův vzlet byl zakázán (uskutečněn byl jen díky energickému zákroku komisaře z hejtmanství P r o c h á z k y), a jak chtěla bezmocně zneemožnit aspoň tramvajovou dopravu.

Těchto několik nevelkých novinových výpisů nedoplňuje snad jen otazník pardubické pietní publikace a není jen epizodou v historii olomouckého letectví, ale ukazuje zřejmě, dnes, kdy létají (i nad Olomoucí) desítky nejmodernějších strojů v kilometrových výškách, jaký je úžasný rozvoj techniky, který sami prožíváme takovým způsobem, že si ho většinou ani neuvědomujeme. Konkrétní případ necelých padesátí let! Technika sama předhání čas.

Josef S k u t i l

Za hlasem Komenského

Sbor pro oslavy 90. výročí Slovanského gymnasia v Olomouci vydal hodnotný památník s názvem shora uvedeným. Již to pojmenování jako by napovídalo, jak se tvůrcům a organizátorům sborníku podařilo sřadit pěkně dva případy, hodné opravdu oslav duchem i srdcem. Oba zasluhují takového uctění. Jana Amosa Komenského, největšího syna naší země a světla všemu světu, nemohou ovšem, nebo lépe řečeno: neměli by jinde vzpomínat oduševněleji než u nás. Řekl-li tak oddaně švédský ministr kultury, že jeho »životnost

a svěžest nám nikdy nedovolí lhostejně ho pominout» - a když Světová rada míru ukázala na Komenského jako na jeden z největších zjevů k letošním vzpomínkám na celém světě: dobře tedy pochopili dluh Komenskému olomouctí myslitelé, když hold velkému pedagogu šťastně skloubili s oslavami 90. výročí Slovanského gymnasia. Neboť i tato milá vzpomínka otevření první české školy v Olomouci vůbec (nebylo tu ještě ani české školy obecní!) a jejího dalšího vývoje až po naše časy je hodna záznamu po boku Komenského. V jeho duchu pracovaly první generace minulého století na Olomoucku i na ostatní hrubě znásilněné české zemi, a jen jejich důsledné úsilí mohlo zmoci nepříteli Vídně i Brna. Nebyl to císař, jak se dříve hledělo namlouvat méně znalým, že prý za příkladné chování země za vojny s Pruskem daroval Moravě první dvě česká gymnasia. Tak to nebylo. Zralý, uvědomělý lid si je konečně vynutil, a katastrofa u Hradce Králové mohla jen uspišit mocnářovo rozhodnutí (podepsané v Brně 18. října 1866) pro urychlené zřízení dvou českých gymnasií na Moravě. Tak již počátkem školního roku 1867-1868 mohla býti otevřena první česká (resp. »slovanská«) gymnasia v Brně a v Olomouci.

Byl to ovšem »dlouhý advent«, než jsme mohli zaznamenat ten šťastný říjen 1867, jak vylicuje Adolf Kubis v základním vstupním článku sborníku; možno říci v souvislosti s dobou přítomnou práce tří, čtyř generací, ba i staletí dřívějších, neboť »z kořene národa a z živé tradice a mudrosloví a povahy lidu dýchal i duch Husův i Komenského«. Můžete se pak v Kubisově obzírném přehledu dočíst poutavých výkladů o tom trpělivém adventu a nakonec si dobře prohlédnout skvělou argumentaci, jak naše mládež, dokud neměla středních škol českých, napájela dýchavičné ústavy německé českou krví více než z polovice žactva ve třídách. Jde o dokumenty, které mají historickou platnost; pomohla nám k nim teprve nová doba po druhé světové válce.

K dějinám Slovanského gymnasia a vůbec českého školství v Olomouci dovíte se podrobnějších vědomostí ještě z řady vědeckých a odborných úvah, po případě vzpomínek, jimiž do sborníku přispěli: Václav Nešpor, dr Jan Drábek, Tomáš Navrátil, dr Jan Drlík, dr František Tvrdouň, dr Jaroslava Němečková, Jan Cekl, dr Jan Kühn del, dr Jan Springer, dr Emanuel Svoboda, dr František Kubíček, dr Jaroslav Kanyza, Jan Skutil, dr Vladimír Gregor, dr Vojtěch Janoušek, František Popelka i jiní ještě.

Ne menším ziskem je několik slovesných medailonků bývalých profesorů (i žáků) ústavu, i větší studie o řediteli Kosinovi, prvním organisátoru moravského učitelstva. Přečtete si o vynikajícím profesoru a všestranném pracovníku Janu Havelkovi - o velkém moravském národopisci a jazykozpytci Františku Bartošovi - o básníku a řediteli Vyšší dívčí školy v Praze Františku Tábořském - o přírodopisci a národopisci Josefu Klvaňovi - o velkém pražském »památkáři« Rudolfo Hlubínkovi - o vzácném profesoru a krásném člověku Janu Čermákovi.

Že veliký Kosinův ústav, vždy plný žactva průměrně značně nadaného a řízený tolika vynikajícími učiteli, přiváděl národu stále čerstvé posily, povídá výmluvně již seznam prací maturantů ve všech oborech vědy, literatury a umění - řada profesorů vysokých škol vyšlých z olomouckého gymnasia - i hodnotné články profesorů ve výročních zprávách českých středních škol v Olomouci.

Speciální olomouckou aktualitou je půvabná potulka Ing Josefa Kšíra za pomníky a významnými deskami v Olomouci. Počínaje skvělou monumentální radnicí je Olomouc bohatou náplní vzácných pomníků, kašen, památních desek, obrazů - celé město i svými stavitelskými hodnotami pravé umělecké museum, proto je také rezervací pod ochranou státní památkové péče.

I náš sborník jde harmonicky ruku v ruce s takovým zpodobněním Olomouce. Je pietně vypraven a v objemu více než dvě stě stran velkého formátu vyzdoben obrazy staveb, prací sochařských a malířských. Ze všech skupin jsou tu zastoupeni umělci: Bohumír Dvorský (samostatná barevná příloha: pohled na Olomouc), Weiser (titulní list obálky), Vladimír Navrátil, Julius Pelikán, Jeroným Grmela, Max Švabinský, Arnošt Hrabal, Karel Svoboda (dřevoryt Maryčka Magdonova), Jan Sedláček, Otakar Hudeček, Karel Lenhart.

Z textové části památníku zasluhují ještě zvláštní pochvalné zmínky vítané zprávy Jaro-

slava Konečného: *Po stopách Komenského ve Fulneku*, kde Komenský byl správcem bratrské školy a zároveň kazatelem sboru. Prožil tam tři nejkrásnější léta prvního manželství (1618-1621) v bouřlivém životě českého vyhnance pro víru. Bratrský sbor fulnecký na samé hranici Moravy a Slezska a nedaleko říšské hranice německé byl již v druhé polovici 16. století z velké většiny poněmčen hlavně přílivem Valdenských, kteří se sem přistěhovali z Branibor koncem 15. století. Když tu Komenský působil, byla již škola německá. Nebyla vyšší než v Přerově a v Ivančicích, ale měla vyšší úroveň než ostatní podobné městské školy bratrské. Komenský sám o ní praví: *florentissima inter nostras in Moravia ecclesias*.

Vzácným závěrem památníku je znamenitý, protože přehledný a přesný *seznam maturantů Slovanského gymnasia od první maturity v roce 1872* (přes 40 stran). Až do konce letošního školního roku maturovalo na Slovanském gymnasiu a na první jedenáctiletce v Olomouci, která je od roku 1953 jeho nástupkyní (po zrušení bývalých gymnasií) 3569 žáků, z nichž je pouze 7 nevěstných. Svízelnou práci provedl dr Jan Drlík se sedmi referenty, většinou absolventy gymnasia.

A závěrem: dobrá věc se krásně podařila. Věříme, že se tak bude dařit i dalším jubilantům.

Fr. Obrtel.

Bibliografie Časopisu Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci

Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci (1884-1950), kdysi přední regionální vlastivědný časopis moravský, který svým významem daleko přerostl hranice nejen Olomouce, ale i Moravy, zasluhoval již dávno pro svou materiální bohatost podrobnou vzornou bibliografii a rejstříky, aby jeho informací z nejrůznějších oborů vlastivědného výzkumu, podnikaného v posledním dvacetiletí minulého století a během celé prvé polovice tohoto století, mohlo být dokonale využito. Tento nedostatek snažily se již dávno nahradit tři pilné dvacetileté přehledy, a to Houdkův ročníků I.-XX. (publ. 21, 1904, 5-22), Vybíralův ročníků XXI.-XL. (publ. 41-42, 1929, 5-38) a konečně poslední Bartochův-Nešporův-Otrubův ročníků XLI.-LIX. (publ. 59, 1950, 95-122). Ale i do těchto prací, které nemohly být bohužel širěji založeny, dostala se některá nedopatření. Když *Časopis* uzavřel za redakce Bartochovy-Nešporovy-Otrubovy svou éru, bylo zcela jasné, že tento nedostatek musí být nahrazen, aby soupis *Časopisu* hlásal navždy jméno tohoto slavného vlastivědného orgánu a aby jeho ani nejpodrobnější práce nezapadly a žily stále v novějších moderních studiích. Provedli jsme proto s B. Smejkallem a pomocí V. Dusila podrobný bibliografický soupis všech dosavadních 59 ročníků *Časopisu* (10.332 stran), který vynesl celkem 3512 hesel od 396 autorů, mezi nimiž je mnoho prací a poznámek anonymních nebo dnes již dokonce autorsky více nedešifrovatelných. Tento přehled, alfabeticky uspořádaný, představuje zeň vlastivědné práce moravské z naznačeného období, protože *Časopis* dbal někdy dosti úplně ve svých referátech i mimokrajové práce, publikované v dalších moravských časopisech. Je velká škoda, že tento oddíl *časopisu* spočíval vždy jen na bedrech některých obětavých jedinců a že není moravsky zcela úplný. Bibliografie sama bude vždy obsahovat před soupisem článků, noticek a referátů jednotlivých autorů jejich nejdůležitější biografická data a bibliografické údaje, takže se takto stane bibliografie *Časopisu* i jakýmsi historiografickým přehledem moravské vlastivědy, zachycující data asi 400 autorů. Leč tato numerická, účelně typograficky diferencovaná bibliografie bude v podstatě jen II. částí projektované publikace, kdežto I. úvodní částí bude přehled historie spolku a dále kritické ocenění práce *Časopisu* s hlediska jednotlivých disciplín, počínaje všeobecným zeměpisem, pěstovaných v pestrém programu *Časopisu* olomouckého spolku. Tyto přehledy, které budou jen číselně revokovat na alfabetické seřazení, podají ocenění odborných příspěvků jednotlivých vědních oborů a budou jistě přehledem vývoje vlastivědného moravského poznání těchto jednotlivých vědních úseků. Podobná historie vědních oborů nesmí být nikdy přezírána, činíme-li si nároky, aby i naše práce, která bude v budoucnu jistě velmi přísně kritisována, byla respektována. V rámci regionalistiky ukáží právě tyto kapitoly názorně četné, bohaté a nedoceněné zásluhy skrom-

ného olomouckého musea a jeho Časopisu na budování systematického popsaní země a vskutku teprve zde se ukáže, jak velká a bohatá tradice zavazuje i dnešní badatele a organizaci vědecké práce pokračovat stejně pilně a úměrně v této práci. Třetí oddíl publikace bude topografický rejstřík, který jistě přispěje neobyčejně rozsáhle k doplnění vlastivědného katastru moravského. Doufejme, že i tato práce se bude řadit k jiným dosavadním moravskoslezským bibliografiím (na př. *Věstníku opavského a Vlastivědného věstníku moravského*) a znovu bude ventilovat otázku moravské vlastivědné bibliografie, sama nezbytná příručka pro každého vlastivědného pracovníka moravského, že bude moci být brzy publikována i s havelkovským mottem, které vepsal tento zakladatel musea a Časopisu do jeho vínku: »Je svatou povinností pravdu hledati, dokazovati a hájiti každého, kdo právem nazývati se chce badatelem... neboť pouhou karikaturou jest (práce), jejímž cílem není pravda...«

Jos. Skutil

Drobné zprávy

Príspevek geológů krajského musea k spolupráci česko-polské.

V rámci plnění úkolu všestranné vědecké dokumentace své sběrné oblasti navázali vědečtí pracovníci krajského musea v Olomouci v oborech geologie, paleontologie a mineralogie úzkou spoluprací s vědeckými pracovníky Institutu geologického ve Wroclavi, kteří se zabývají problematikou geologických poměrů v česko-polském pohraničí. Zatím co polští kolegové projevíli největší zájem o geologické poměry v nisské nížině a přilehlých oblastech na Jeseníku, zajímali se naši pracovníci zejména o problém stáří andělohorských vrstev, který je podle dosavadních zkušeností u nás těžko řešitelný a k jehož vysvětlení může posloužit zejména studium poměrů v oblasti Gór Bardzkich. Na řadě společných exkursí, při nichž se našim pracovníkům věnovala řada polských geologů (doc. dr. J. O b e r c, Mgr. L. S a w i c k i, Mgr. L. R e m b o c h a, Mgr. T. G u n i a, Mgr. T. G ó r e c k a a j.), byly sděleny oboustranně dosud získané poznatky a zároveň dohodnuta výměna literatury o daných themech. Při té příležitosti byly také sbírky krajského musea obohaceny o kolekce fosilií z klasických lokalit devonských i spodnokarbonských (Dzikowiec, Górny Mokrzesów a j.). Úspěšně zahájená spolupráce má intenzivně pokračovat i v r. 1958.

Vlad. Strnad

Mykologické poznámky II.

Chřapáč čepcovitý - *Gyromitra infula* SCHFF.

nalezen na Litovelsku. Nalezený kus má klobouk 7 cm vysoký, nepravidelně laločnatý s jedním ostře vzhůru vybihačím cípem, ostatní cípy přitisklé ke třeni jako u chřapáče obrovského. Celý povrch je mělce zprohýbaný, kaštanově hnědé barvy, u spodu klobouk zčásti přirostlý, zčásti volně přiklopený ke třeni. Třeň pevný, 4 cm vysoký, smáčklý, barvy bělavé, jemně plstnatý.

Našel jsem 1 kus ve vlhké, staré smrčtině dne 27. 10. 1957 v lese u Bílska na Litovelsku po druhé. Po první to bylo v říjnu 1945 v téže lese asi o půl kilometru dále. Nález celkem vzácný, obohacující tuto mou mykologickou zahradu o další vzácný druh.

Můchomůrka šiřkovitá - *Amanita strobiliformis* VITT.

V opuštěném vápencovém lomu nad Dlouhou Loučkou (Uničovsko) našel jsem dne 14. 9. 1957 dva kusy této můchomůrky. Plodnice statné, klobouky obou rostlé jednostranně, rozklenuté. Na první pohled připomínala statnou růžovku, ale na rozdíl od ní neměla žádné stopy po růžovění, byla barvy bělavé, slabě našedlé. Průměr klobouku 12 cm pokrytý hrubými našedlými bradavkami a na obvodě klobouku trásnitý. Třeň 12 cm nad zemí, silný,

Bibliografie je v museu zájemcům k dispozici a jejich informací je možno používat.

bělavý ukončen vejčitou hlízou. Celá houba nemá žádnou zvláštní vůni a nemění barvu dužiny.

Můchomůrka šiškovitá je jedlá, roste vzácně v srpnu a září v listnatých lesích a parcích. Můj nález byl učiněn pod lípou, v chráněném, k jihu obráceném místě. Podle dra Mac k ů patří u nás jako třetí druh můchomůrky (císařská, vejčitá a šiškovitá) k hubným průvodcům teplobytné květeny našich hájů a lesů. Jaroslav K u p k a

Entomologická poznámka k článku prof. dr J. Kabelíka.

Zprávy KVM Olomouc, 74:121-121 (říjen 1957) přináší vysoce zajímavé sdělení prof. dra Sc. J. Kabelíka: Pryšec křížmolistý a skákavé boby mexické, kde autor popisuje své pozorování pohybu semene pryšce křížmolistého, podobně jak je tento pohyb znám u mexického druhu *Sebastiana palmeri*.

K článku možno přičinit tento entomologický doplněk: Zatím co u pryšce *Sebastiana palmeri* je poskakování celkem dobře známo (způsobuje je larva zavíječe *Carpocapsa saltitans*), u semen ostatních pryšců tento úkaz nebyl dosud pozorován, alespoň v podmínkách Střední Evropy. S tohoto hlediska je pozorování prof. Kabelíka velmi cenné. Je však škoda, že larva, která způsobovala pohyb semene pryšce křížmolistého (*Euphorbia lathyris*), nebyla určena. Usuzováno per analogiam amerického případu, mohlo by se s největší pravděpodobností jednat o jiný, u nás žijící druh rodu *Carpocapsa*, snad o zavíječe jablečného, *Carpocapsa pomonella* L. či ještě spíše o zavíječe ořešákového, *Carpocapsa amplana* Hbn., který dává přednost tvrdším rostlinným tkáním, jako na př. vlašským ořechům, bukvicím, lískovým oříškům a plodům jedlého kaštanu. - Případně by bylo možno uvažovat ještě i o několika dalších, theoreticky v úvahu přicházejících druzích Microlepidopter.

J. R. Winkler

Obsah Zpráv KVM Olomouc 1957 (č. 68-75)

BARTH V. - NĚMEC F. - STRNAD V., Zpráva o činnosti vlastivědných kroužků KVM v Olomouci za rok 1956. Vlastivědný kroužek geologický, paleontologický a mineralogický, 4.

BARTH V. - STRNAD V., O dalších nalezištích devonské fauny ve šternbersko-hornobenešovském pruhu, 113.

BENEŠ J., K expozicím Komenského v našich museích, 34.

BRETTSCHEIDEROVÁ Š. - TAUL A., Zpráva o činnosti vlastivědných kroužků KVM v Olomouci za rok 1956. Vlastivědný kroužek numismatický, 8.

BURIAN V., Přírůstky v našich sbírkách za rok 1956. Historická oddělení, 25. - K nálezu brakteátů v Rešově (okr. Rýmařov), 41. - Památní písemnosti z r. 1883 z kaple Zemských ústavů v Olomouci, 58. - Z hmotných dokladů lidové magie, 80. - K životopisu L. T. Hranáče, 96. - K symbolice konsol v kostele ve Starém Městě (o. Bruntál), 103. - Glossy k domnělým cyrilometodějským památkám v díle Frant. Přikryla, 117. - Olomoucký pokus o vydání Komenského Brány jazyků, 119. - Obsah Zpráv KVM Olomouc 1957 (č. 68-75), 137.

BURIAN V. - ŠULA B., K výskytu »many« r. 1847, 74.

BURKHARDT R. - KRYSTEK I., Příspěvek k rozšíření tortonských tufitů, 83.

DEYL J. - JANÁSEK J., Zpráva o činnosti vlastivědných kroužků KVM v Olomouci za rok 1956. Vlastivědný kroužek archeologický, 6.

DIENER J., Botanická zahrada v Bruntále, 40.

DITRICHOVÁ K., Zpráva knihovny, 38.

DOSTÁL J., Činnost vlastivědných kroužků okresních museí Olomouckého kraje, Čelčice, 27.

DUSIL V., Z administrace Sborníku, 43.

Oprava. Prosíme naše čtenáře, aby si ve Zprávách KVM č. 73, str. 91, opravili jméno citovaného autora na místo T. E. Tjervnik správně T. E. Tjernvik. Děkujeme.

- FUHRMAN V., Činnost vlastivědných kroužků okresních muzeí Olomouckého kraje, Šumperk, 30.
- HACHLER E. - HŘIBOVÁ B. - MASTNÁ M. - NOVÁK V. - ROZTOMILÝ A. - SCHÄFER J. - SKUTIL J., K Holubovu jubileu, 124.
- HEKELE F., Činnost vlastivědných kroužků okresních muzeí Olomouckého kraje, Mohelnice, 29. - Vzpouza poddaných o vrchnostenskou čínži. Loštice contra Uničov, 41.
- HENYCH Z., Činnost vlastivědných kroužků okresních muzeí Olomouckého kraje, Rýmařov, 29.
- HOSÁK L., Neznámé drobnosti k dějinám Olomouckého kraje, 92. - K článku Floriana Zapletala »Poloha hradu Hlubokého«, 122.
- HRBKOVÁ R. - MACHYTKA L., Zpráva o činnosti vlastivědných kroužků KVM v Olomouci za rok 1956. Vlastivědný kroužek pro dějiny uměleckého řemesla, 9.
- HŘIBOVÁ B. - SCHÄFFER J., Zpráva o činnosti vlastivědných kroužků KVM v Olomouci za rok 1956. Vlastivědný kroužek anthropologický, 5.
- HŘIBOVÁ B., viz též Hachler E.
- JANÁSEK J., viz Deyl J.
- JOCHMAN V., Posouzení thematické struktury KVM Olomouc, 36. - K ideologickým základům expozice vlastivědného musea, 45, 64. - K vydání I. svazku musejní Ročenky, 110.
- KABELÍK J., Z kulturních tradic Olomouce, 61. - Jedna mykologická připomínka, 84. - Pryšec křížmolistý a skákavé boby mexické, 121.
- KANYZA J. (jckz), Zpráva o činnosti KVM za rok 1956, 17. - Před volbami do NV. K naší výstavě »Práce národních výborů«, 33. - Přirůstky v národopisných sbírkách za rok 1956, 38. - Xavera Běhálková, 68. - Po teplickém sjezdu, 85. - Významný přirůstek ve sbírkách KVM v Olomouci, 101. - K velikému výročí, 105. - Diskuse o expozicích KVM v Olomouci, 125. - Zakladatel »Záhorské kroniky«, 128.
- KONEČNÝ P., Dotaz Výzkumného osvětového ústavu v Praze, 43.
- KOVÁŘ J., Činnost vlastivědných kroužků okresních muzeí Olomouckého kraje, Bruntál, 27.
- KRYSTEK I., viz Burkhardt R.
- KŠÍR J. - VAŘEKOVÁ M., Zpráva o činnosti vlastivědných kroužků KVM v Olomouci za rok 1956. Vlastivědný kroužek národopisný, 7.
- KUDLA M. - ŠULA B., Zpráva o činnosti vlastivědných kroužků KVM v Olomouci za rok 1956. Vlastivědný kroužek biologický, 4.
- KUPKA J., Příspěvek k hvězdicím (Geaster) našeho kraje, 41. - Několik mykologických poznámek, 56. - Příspěvek k výskytu hořce brvitého, 84. - Palečka stopkatá - Tulostoma mammosum MICH., 103. - Nález vzácných rostlin z okolí Uničova, 115. - Chřapáč elastický - Hevelia elastica BULL., 123. - Mykologické poznámky II., 136.
- LANG A., Činnost vlastivědných kroužků okresních muzeí Olomouckého kraje, Loštice, 28.
- LESÁK V., Metodické otázky budování expozic z nejnovějšího období historie, 106.
- MACHYTKA L., viz Hrbková R.
- MASTNÁ M., viz Hachler E.
- MATOUŠEK M. - SKUTIL J., Zpráva o činnosti vlastivědných kroužků KVM v Olomouci za rok 1956. Vlastivědný kroužek historie lékařství, 10.
- MORAV K., Vín a chmel na Šternbersku, 116.
- NAVRÁTIL M. - ŠTĚGR B., Činnost vlastivědných kroužků okresních muzeí Olomouckého kraje, Kojetín, 28.
- NĚMEC F., viz Barth V.
- NOVÁK J., Nové doklady dávnověkého osídlení v okolí Moravičan, 121.
- NOVÁK V., viz Hachler E.
- NOVOTNÝ S., Činnost vlastivědných kroužků okresních muzeí Olomouckého kraje, Zábřeh, 31.
- OBRTTEL F., Za hlasem Komenského, 133.

- POSPÍŠIL F., *Soupis prací lidového malíře Antonína Peciny (1785-1872)*, 60.
- PRANTL F., *Středočeské prvky v hornobenešovském devonu*, 31.
- REMEŠ M., *Jak jsem začínal pracovat v paleontologii*, 89. - Rittberg, 114. - *Botanická zpráva*, 123.
- ROZTOMILÝ A., *MUDr. Mořic Remeš v mé paměti*, 87. - Viz též Hachler E.
- SEDLÁK K., *Činnost vlastivědných kroužků okresních muzeí Olomouckého kraje*, *Litovel*, 28 - *Bobři na Moravě*, 103.
- SCHÄFFER J., viz Hachler E., Hříbová B.
- SMEJKAL B., *A. V. Šembera a Olomouc*, 54.
- SKUTIL Jan, *Z olomouckých styků Františka Bartoše*, 52. - *Olomoucké kořeny Mrštíkovic* »Roku na vsi«, 78.
- SKUTIL Josef (jsk), *Program přednáškové a exkursní činnosti vlastivědných kroužků při Krajském vlastivědném muzeu na rok 1957*, 12. - *Přirůstky v našich sbírkách za rok 1956*. Archeologické oddělení, 23. - *Bibliografický rejstřík deseti ročníků Vlastivědného věstníku moravského (1946-1955)*, 32. - *Olomoucké základy Dobrovského práce slovansko-archeologické*, 57. - *Několik nových paleolitických nálezů z Olomouckého kraje*, 76. - *Několik archeologických nálezů*, 94. - *Pravěk podle lidových představ*, 100. - *Dodatek o hrobě Friedr. Kolenatého v Malé Morávce*, 103. - *Kritický hlas o významu našeho kroužku pro historii lékařství*, 104. - *Ke zprávám o olomouckých nálezech pravěkých obilnin*, 123. - *Pěkný příklad nádražní propagace musejní vlastivědné práce v Přerově*, 124. - *První Kašparův olomoucký vzlet aeroplánem r. 1910*, 132. - *Bibliografie časopisu Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci*, 135. - Viz též Hachler E., Matoušek M.
- SLÁDEK R., *Přirůstky v našich sbírkách za rok 1956*. Mineralogické oddělení, 21.
- SLÁDEK R. - STRNAD V., *O nálezu pyromorfitu v Horním Benešově*, 112.
- STRNAD V., *O průzkumných pracích, organisovaných KVM v roce 1956*, 15. - *Přirůstky sbírek paleontologického oddělení KVM v druhém pololetí 1956*, 16. - *Největší rozšíření pliocenního ledovce a další nový trilobit pro ČSR ze sandrových písků*, 39. - *Dva nejznámější trilobiti z Čelechovic a k chystané ochraně této lokality*, 55. - *Prof. dr. Richter zemřel*, 60. - *O Chabíčově, důležitém moravském nalezišti devonských zkamenělin*, 71. - *K padesátinám Ferdinanda Prantla*, 89. - *Nomenklatorická pravidla a severský trilobit od Vidnavy*, 91. - *Další nález trilobita r. Harpes Goldjuss, 1839, v hornobenešovském devonu*, 128. - *Příspěvek geologů KVM k spolupráci česko-polské*, 136. - Viz též Barth V., Sládek R.
- ŠTÉGR B., viz Navrátil M.
- ŠULA B., *Přirůstky v našich sbírkách za rok 1956*. Botanické oddělení, 22. - *Hořec panonský v Jeseníkách*, 76. - *Teratologické formy orličku, Aquitegia vulgaris*, 92. - *Z olomoucké květeny*, 115. - Viz též Burian V., Kudla M.
- TAUL A., viz Brettschneiderová Š.
- TUČEK K., *Exposice - základ osvětové činnosti musea*, 1.
- VAŘEKOVÁ M., viz Kšir J.
- VOŽDA G., *Činnost vlastivědných kroužků okresních muzeí Olomouckého kraje, Přerov*, 29.
- VŠETIČKA, *Činnost vlastivědných kroužků okresních muzeí Olomouckého kraje, Uničov*, 30.
- WINKLER J. R., *Přirůstky v našich sbírkách za rok 1956*. Zoologické oddělení, 22. - *Několik poznámek k akarojauně Olomouckého kraje*, 75. - *Entomologická poznámka k článku prof. Dr. J. Kabelíka*, 137.
- ZAPLETAL F., *Poloha hradu Hlubokého*, 95.
- ZYKA V., *Pokus o klasifikaci minerálních vod na základě rH a pH*, 73.
- Redakční sdělení, 124, 140. - *Čtvrtletní aktiv musejních pracovníků*, 84.

Fotografie a vyobrazení k jednotlivým článkům pořídili:

JURÝŠEK J., str. 39, 55, 62, 63, 71, 88, 96, 113.

STRNAD A., str. 82.

STRNAD V., str. 90.

VANĚK K., str. 55.

ZÝKA V., str. 73.

Sestavil V. B u r i a n

Různé

● Při Krajském vlastivědném museu v Olomouci se zakládá vlastivědný kroužek pro dějiny Olomouckého kraje. Posláním kroužku je systematicky prozkoumat vývoj hospodářských a politických poměrů v kraji a rozšířit znalosti o životě a boji dělnické třídy. Zveme všechny zájemce o práci v kroužku, kteří se mohou přihlásit na adresu KVM Olomouc, Purkrabská 2, nebo osobně v kanceláři musea v době od 7—15,30 hod.